

ÖZEL SAYI: 31

HECE

ISSN 1301-210X

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ YIL:20 SAYI:229 OCAK 2016

BİLGEMİZ ALİYA İZZETBEGOVİÇ

Aliya İzzetbegović

229

EKLERLE 2. BASKI

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

1914

Şehir Tiyatroları

KARAGÖZ
Çiftlik Bekçisi

Yazar ve Yöneten: Özgür ATKIN

3+

Sahne Tasarım: Çiğdem Yılmaz
Kostüm Tasarım: Çiğdem Yılmaz
Işık Tasarım: Murat Çelebi
Dramaturg: Zeynep Şenel
Tasarımcılar: Çiğdem Yılmaz, Çiğdem Yılmaz
Etiler: Nihal Arslan
Etiler: Nihal Arslan
Etiler: Nihal Arslan
Etiler: Nihal Arslan

Genel Sanat Yönetmeni
Erhan YAZICIOĞLU

YASASIN BARİS

Sözler: Hasan Erkek - Şiirler: Nihal Arslan

3+

Sahne Tasarım: Tamer Bayraktar
Kostüm Tasarım: Murat Çelebi
Işık Tasarım: Murat Çelebi
Dramaturg: Zeynep Şenel
Etiler: Nihal Arslan
Etiler: Nihal Arslan
Etiler: Nihal Arslan
Etiler: Nihal Arslan

Genel Sanat Yönetmeni
Erhan YAZICIOĞLU

YENİ YIL MUTLULUK SAĞLIK VE BARIŞ GETİRSİN.

Palyaço Prens

Yazar: Turgay YILDIZ
Yöneten: Susca ÇİL

3+

Müzik: Emin Ergül
Sahne Tasarım: Susca ÇİL
Kostüm Tasarım: Susca ÇİL
Işık Tasarım: Susca ÇİL
Dramaturg: Susca ÇİL
Etiler: Nihal Arslan
Etiler: Nihal Arslan
Etiler: Nihal Arslan
Etiler: Nihal Arslan

Genel Sanat Yönetmeni
Erhan YAZICIOĞLU

İKİ KOVA SU

Yazar: A. E. GREDIANUS
Çeviren: Can GÜRZAP
Yöneten: Gökçek ARSLAN

7+

Müzik: Deniz Hıncal
Sahne Tasarım: Susca ÇİL
Kostüm Tasarım: Susca ÇİL
Işık Tasarım: Susca ÇİL
Dramaturg: Susca ÇİL
Etiler: Nihal Arslan
Etiler: Nihal Arslan
Etiler: Nihal Arslan
Etiler: Nihal Arslan

Genel Sanat Yönetmeni
Erhan YAZICIOĞLU

Erhan YAZICIOĞLU
Genel Sanat Yönetmeni

/sehrintiyatrosu

/sehir_tiyatrosu

/sehirtiyatrolari

www.ibst.gov.tr

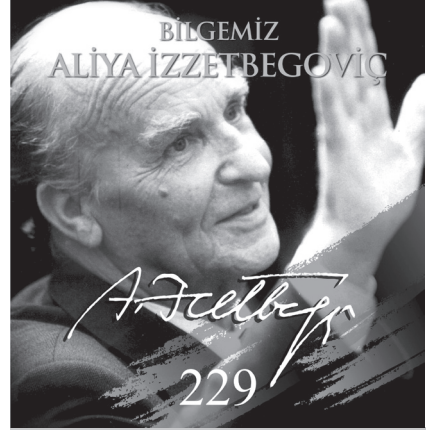
HECE
YAYINLARI

HECE
AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ

HECE
ÖYKÜ
iki aylık öykü dergisi

ÖZEL SAYI: 31

HECE
AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ YIL:29 SAYI:229 OCAK 2016

HECE ÖZEL SAYILARI

- 1- Türk Öykücülüğü
- 2- Türk Şiiri
- 3- Ahmet Hamdi Tanpınar
- 4- Türk Romanı
- 5- Diriliş ve Sezai Karakoç
- 6- Eleştiri
- 7- Edebiyat ve Nuri Pakdil
- 8- Hayat/Edebiyat/Siyaset
- 9- Büyük Doğu ve Necip Fazıl Kısakürek
- 10- Çocuk Edebiyatı
- 11- Hareket ve Nurettin Topçu
- 12- Mektup
- 13- Nâzım Hikmet
- 14- Cahit Zarifoğlu
- 15- Mehmet Âkif Ersoy
- 16- Modernizmden Postmodernizme
- 17- Yahya Kemal Beyathı
- 18- Şehirlerin Dili
- 19- Cemil Meriç
- 20- Yerlilik
- 21- Rasim Özdenören
- 22- Gezi
- 23- Kemal Tahir
- 24- Medeniyet
- 25- Muhammed İkbâl
- 26- İslâm Medeniyeti
- 27- Orhan Kemal
- 28- Batı Medeniyeti
- 29- Peyami Sefa
- 30- Günlük

HECE

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ
ISSN 1301-210X

YIL: 20 **SAYI:** 229

I. Baskı: Ocak 2016

II. Baskı: Mayıs 2016

(Her ayın birinde yayımlanır.)

Yayın Türü: Yerel Süreli

Hece Yayıncılık Ltd.Şti. Adına

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: Ö. Faruk Ergezen

Genel Yayın Yönetmeni

Rasim Özdenören

Yayın Kurulu

Âtîf Bedir, Cafer Haydar, Hayriye Ünal, İbrahim Demirci, Yusuf Turan Günaydın

Özel Sayının Editörleri

Prof. Dr. Mustafa Orçan, Doç. Dr. Rahman Âdemi, Doç. Dr. Mustafa Balcı

Yönetim Yeri

Konur Sk. No: 39/1 Kızılay/Ankara

İletişim

Tel: (312) 419 69 13 **Fax:** (312) 419 69 14

P.K. 79 Yenişehir/Ankara

İnternet Adresi: www.hece.com.tr

e-mail: hece@hece.com.tr

twitter.com/hecedergi

facebook.com/hecedergisi

Son Okuma: Mustafa Balcı

Teknik Hazırlık: Bülent Güler

Kapak: Sarakusta web: sarakusta.com

Baskı: Dumat Ofset

Tel: (0.312) 278 82 00

2016 Yılı Abone Bedeli:

Yıllık: 120 TL.

Kurumlar İçin: 330 TL.

Yurt Dışı: 150 Euro

Posta Çeki: 149582

Hece Basın Yayın Ltd. Şti.

Gelen yazılar yayımlansa da yayımlanmasa da geri verilmez. İlkelerimize uymayan ilânlar alınmaz.

Baskı Tarihi: 30.04.2016

<i>Bilgemiz Aliya İzzetbegoviç</i>	7
<i>İkinci Baskı Vesilesiyle</i>	8
<i>Materyalist Çağın Erdemli Ruhu Bir 'Bilge Gezegen'i Aliya</i>	9

I. BÖLÜM: HAYATIN FARKLI KONUMLARINDA ALİYA İZZETBEGOVIÇ (15-218)

Recep Tayyip Erdoğan / <i>Bosna'yı Türkiye'ye Emanet Eden Bilge Lider</i>	15
Erdal Çakır / <i>Güneşi Batıdan Doğuran Bilge</i>	17
Fatih Bayram / <i>Rahman Sûresi'nin İkliminde ve Komünizmin Pençesinde Bir 'Orman İşçisi'...</i>	22
<i>İzzetbegoviç'in Hapishane Arkadaşı ve Dostu Hasan Çengić'le Konuşma</i>	31
<i>Genç Müslümanlar'dan İsmet Kasumagiç ile Konuşma</i>	46
<i>Siyasetçi ve Devlet Adamı Mirko Pejanoviç ile Konuşma</i>	52
<i>Sivil Savunma Başkanı Nihad Halilbegoviç ile Konuşma</i>	67
Admir Mulaosmanoviç / <i>Aliya İzzetbegoviç'in Duruşu</i>	77
<i>Aliya'nın Düşünceleri Üzerine H. Neymarliya'nın Değerlendirmeleri</i>	83
<i>İzzetbegoviç'in Koruması Nurudin İmamoviç ile Konuşma</i>	88
Hüseyin Yorulmaz / <i>İzzetbegoviç Ailesinin Bilinmeyenleri</i>	94
Orhan Ocaktan / <i>Devlet Adamı Olarak Aliya İzzetbegoviç</i>	107
<i>Aliya İzzetbegoviç'in Torunu Naca Berberoviç ile Konuşma</i>	114
<i>Saraybosna Hacı Sinan Tekkesi Şeyhi Sead Halilagiç İzzetbegoviç'i Anlatıyor</i>	116
Halil Ünal / <i>Adil Savaş ile Adaletsiz Barış Arasında Aliya İzzetbegoviç</i>	118
Ercan Yıldırım / <i>Sorumluluk, Ahlak, Sadakat; Müslüman Entelektüelini Lider Olarak Portresi</i>	126
<i>Bosna Hersek Reis'ul Ulema Yardımcısı İsmet Spahiç ile Konuşma</i>	141
<i>Genç Savaşçılardan Esad Amin ile Konuşma</i>	147
<i>Merhamet Derneği Başkanı Hayrudin Şahiç ile Konuşma</i>	152
<i>Aliya İzzetbegoviç Müzesi Müdürü Adnan Jiško ile Konuşma</i>	156
Bahadır İslam / <i>İnsan Olmak İnsan Kalmak</i>	159
Zehrudin İsakoviç / <i>Aliya İzzetbegoviç (1925-2003) Biyografisi</i>	173

II. BÖLÜM: ALİYA İZZETBEGOVIÇ'İN DÜŞÜNCE HAYATI (219-618)

Cevat Özyurt / <i>İki Dünya Arasında İnsan: Aliya İzzetbegoviç'in Din Kuramı ve İslâm Yorumu</i>	219
Enes Kariç / <i>Doğu ve Batı Arasında İslam'ın İçindeki İslam</i>	253
Raci Mazı / <i>Ütopyanın Çöküşü, Dinin Yükselişi Aliya İzzetbegoviç</i>	279
Rahman Âdemi / <i>Aliya İzzetbegoviç'in Eserlerinde Tarih'in Değerlendirilmesi</i>	296
Mustafa Balcı / <i>İslâm'ın Son Uç Beyi</i>	301

Mahmut Hakkı Akın / <i>Aliya İzzetbegoviç'in Ahlak Felsefesinde Büyük İnsan Meselesi</i>	305
N. Cihangir İslam/İlker Yıldız/Onur Şafak / <i>Orta Yol</i>	315
Erol Göka / <i>Aliya, Her Geçen Gün Daha Çok Anlayacağız Seni!</i>	332
Vahdettin Işık / <i>Doğu ve Batı Arasında İslam Kitabından Hareketle Bazı Mülâhazalar</i>	350
Murtaza Korlaelçi / <i>Aliya İzzetbegoviç'e Göre Din-Ahlak İlişkisi</i>	360
Ahmet Sarı / <i>Aliya İzzetbegoviç'in "İhlas Ahlakı"yla Immanuel Kant'ın "Ödev Ahlakı" Üzerine</i>	372
M. Enes Kala / <i>İzzetbegoviç ve Sartre'da Tek Kavram İki Pergel: İki Farklı Özgürlük Tasavvuru</i>	385
Mehmet Fatih Birgül / <i>İki Hür Müslüman Mütefekkir: İzzetbegoviç ve Topçu</i>	406
Ejder Okumuş / <i>Aliya İzzetbegoviç'te Din, İslam ve Toplum</i>	417
Kevser Topkar / <i>Aliya İzzetbegoviç Ahlaklı Bir Avrupalı</i>	427
Hüseyin Kansu / <i>Aliya İzzetbegoviç'in Dünyasında Türkiye'nin Önemi</i>	435
Zübeyde Tiryakioğlu / <i>Aliya İzzetbegoviç'in Osmanlı ve Türkiye'ye Ait Düşünceleri</i>	438
Osman Kayaer / <i>Aliya İzzetbegoviç Düşüncesinde: İnsan, Aile, Şehir ve Mimari</i>	448
Yahya Düzenli / <i>Aliya İzzetbegoviç'ten Üstad Necip Fazıl'a Doğu-Batı Arasında Şehirlerimizi Düşünmek</i>	456
İbrahim Demirci / <i>Aliya İzzetbegoviç'in Hayatında ve Eserlerinde Aile ve Kadın</i>	460
Faruk Karaarslan / <i>Aliya İzzetbegoviç'in Düşüncesinde Kadın ve Aile</i>	473
Vefa Taşdelen / <i>İslam Zihninin Yeniden Oluşumu: Aliya'nın Eğitim Felsefesi Üzerine Bir Deneme</i>	481
Cem Gençoğlu / <i>Bir Eğitimci Olarak Aliya İzzetbegoviç</i>	495
İsmail Aydoğan / <i>Aliya İzzetbegoviç'in Eğitim Tasavvuru</i>	506
Arif Ay / <i>Aliya İzzetbegoviç'in Bilge Kişiliğinde Sanatın Yeri</i>	512
Turan Koç / <i>Aliya İzzetbegoviç'e Göre Dünya Görüşü ve Sanat</i>	517
Osman Söğüt / <i>Hayattan Hakikate Bir Tekâmül İmkânı Olarak Sanat</i>	536
Kadir Pektezel / <i>Doğu ve Batı Arasında Aliya İzzetbegoviç</i>	540
Hasan Cordanoğlu / <i>Doğu ile Batı Arasında Yaralanmamış Bilinç: Aliya</i>	546
Bahattin Cizreli / <i>Aliya ve Bir Arada Yaşamak</i>	550
M. Yahya Coşkun / <i>Aliya İzzetbegoviç'in "Kültür ve Medeniyet"</i>	556
Mustafa Ertürk / <i>Sınır ya da Arada Düşünce: Aliya İzzetbegoviç</i>	561
Ergin Çağman / <i>Aliya İzzetbegoviç'e Göre İslam Dünyasının Gerileme Sebepleri ve Çağdaşlık</i>	571
Halit Çil / <i>Çağımızın Ömer'i: İzzetbegoviç</i>	575
Yaşar Uğurlu / <i>Doğu'nun Çocuğu Batı'nın Münevveri Aliya İzzetbegoviç</i>	584

Mehmet Ulukütük/Ahlak ile Siyaset Kısacasında Dünya Görüşünün Pratikteki Aynası...	594
Şaban Bıyıklı/İzzetbegoviç'e Göre Doğu Batı Düalizmi ve İslam	605
Alim Yılmaz/Aliya İzzetbegoviç'te Varoluş ve Din	612

III. BÖLÜM: DÜNYADA ALİYA İZZETBEGOVİÇ (619-704)

Hafız Senad Podojak/Saraybosna Davası: Yargılama Süreci	619
Adnan İsmaili/Aliya'nın Arnavutça Konuştuğu Zamanlarda...	622
<i>Demokratik Eylem Partisi (SDA) Makedonya Başkanı Rızvan Haliloviç ile Söyleşi</i>	628
Nexhat İbrahimi/Prizren Medresesi Prizren, Kosova	634
Rahmi Er/Ölümünün Ardından Arap Basınında Aliya İzzetbegoviç	642
Şamil Öçal/Tahereh Mirzai/Aliya İzzetbegoviç ve İran	652
Abdulahab El-Mesiri/Aliya İzzetbegoviç	657
Ebuzeyd El-Mukri El-İdrisi/Mağrib'den Maşrik'a Aliya İzzetbegoviç	677
Elvan Büşra Yenigün/Aliya İzzetbegoviç'le 39 Yıl	691
<i>İzzetbegoviç'in Dostu Fatih Ali Hasaneyn ile Konuşma</i>	692
Ian Traynor/Samimi Bir Müslüman Olan Bosna'nın ilk Cumhurbaşkanı, Aliya İzzetbegoviç	701

IV. BÖLÜM: İZZETBEGOVİÇ'TEN TURGUT ÖZAL'A MEKTUPLAR (705-716)

Celil Güngör/Aliya'dan "Sınanmış Bir Dosta" Mektupları	705
<i>Aliya İzzetbegoviç-Turgut Özal Mektuplaşmaları</i>	707
Celil Güngör/Bir Fotoğrafın Hikâyesi	716

V. BÖLÜM: MEKÂNLAR, ŞEHİRLER, GEZİLER (717-740)

Rasim Özdenören/Mostar Köprüsü'ne Bir Roman Taslağı	717
Çetin Erol/Bosna-Hersek Cumhuriyeti İntibalarım	721
İsmail Göktürk/Çiçek Ülkenin Çiçek Şehitleri: Srebrenitsa Katliamı	724
Mehmet Akif Erbaş/Ilgman Dağı Gibi Adam Aliya İzzetbegoviç	727

VI. BÖLÜM: BOSNA ŞEHİT VE GAZİLERİ ANISINA (741-752)

<i>Bosna Şehidi Kardeşim Ali Pınarbaşı</i>	741
Ufuk Soran ile Bir Bosna Gazisinin İlginç Anıları	744
Ahmet Vurucuoğlu/Bosna'ya Gidebilmek	748

VII. BÖLÜM: ALİYA'YA VE ALİYA PORTRESİNE FARKLI YAKLAŞIMLAR (753-834)

Atasoy Müftüoğlu/Aliya İzzetbegoviç Tarihsel Bir Haysiyetin En Güzel Temsilcisidir	753
Süleyman Gündüz/Sade ve Bilge İnsan Aliya İzzetbegoviç	755
D. Mehmet Doğan/Tarih İdrakimiz ve Aliya İzzetbegoviç	759

Arif Ay / <i>Bir Portre: Aliya İzzetbegoviç</i>	765
Mehmet Aycı / <i>Bey</i>	767
Fahri Tuna / <i>Aliya: Cennet Yüzlü Bilge</i>	769
Mehmet Doğan / <i>İyi Bir İnsan: Aliya</i>	773
Ahmet Belada / <i>Erdemli Bir Devlet Adamı Olarak Aliya</i>	777
Rümeysa Köktaş / <i>Gençler İçin Bir Yol Rehberi: Aliya İzzetbegoviç</i>	785
Öner Buçukçu / <i>"Onursuz Barış" ve Aliya</i>	793
Hasan Bozdaş / <i>Aliya: Savaş ve Adalet</i>	799
Hacer Öztürk / <i>Yıldızın Altında Yatan Adam</i>	805
Okan Koç / <i>Bilge Lider Aliya İzzetbegoviç</i>	815
Zeynep Biçek / <i>Sefa Şahin</i> / <i>Aliya Gökyüzü Kadar Gerçek</i>	818
Edison Çeray / <i>Hayata Sor veya Hayat Bir Terazidir</i>	822
Ferid Muhicede / <i>Aliya İzzetbegoviç ile Birlikte</i>	827
Ayet Arifi <i>ile İzzetbegoviç Üzerine</i>	833

VIII. BÖLÜM: ALİYA VE BOSNA MÜCADELESİ ÜZERİNE ŞİİRLER (835-850)

Dino Merlin / <i>Da Te Nije Alija</i> / <i>Aliya Sen Olmasaydın</i>	835
Mustafa Kara / <i>Tarih Düşürme Şiirleri</i>	836
Arif Ay / <i>Bosna Ah Bosna</i>	837
Erdal Çakır / <i>Kaderini Cennete Taşıyan Adama Söylediklerimdir</i>	839
Mehmet Aycı / <i>Aliya</i>	841
Kamil Eşfak Berki / <i>Mostar Köprüsü</i>	842
Cahit Yeşilyurt / <i>Bosna'ya Ağıt</i>	844
Atıf Bedir / <i>Ja Sin Sam Tvoj</i>	847
Hüseyin Atlansoy / <i>Kefaret</i>	849
Dinçer Eşitgin / <i>Sığınak</i>	850

IX. BÖLÜM: KAYNAKÇA (851-874)

Yusuf Turan Günaydın-Selma Günaydın / <i>Türkçede Aliya İzzetbegoviç Bibliyografyası</i>	851
A. Yazılar	852
B. Haberler	864
C. Kitaplar	870
D. Türkçedeki Eserleri	871
E. Kitaplarda Bölümler	871
F. Röportajlar-Konuşmalar-Beyanatlar	872
G. Özel Sayılar-Dosyalar	874
H. Tezler	874

X. BÖLÜM: ALBÜM (875-912)

BİLGEMİZ ALİYA İZZETBEGOVIÇ

Hece'nin özel sayıları tespih taneleri gibi diziliyor. Bu sayıyla otuz birincisini diziyoruz: *Bilgemiz Aliya İzzetbegoviç*.

Gönül rahatlığıyla doğal bir edayla *Bilgemiz* diyoruz *Aliya İzzetbegoviç* için. Çünkü bu ülkede yaşayan insanların zihinlerindeki haritada, gönüllerindeki haritada Aliya İzzetbegoviç de Bosna da bu ülke haritasının içinde bir yerlerde yer alıyor. Gökyüzüne asılı yıldızların yeryüzünü ısıtması gibi bazı yıldız insanlar da hem yeryüzünü ısıtırlar hem de yeryüzünden gökyüzüne yansırırlar. Aliya İzzetbegoviç o yıldızlardan biridir. Derinliğine irdelemesi, her açıdan değerlendirilmesi ve hep gündemde tutulması gereken yıldız isimlerden birisidir o. Bu özel sayı umarız diri duru bir hatırlama için başlangıç olur. Önümüzdeki birkaç yılda yeni değerlendirmelerle bu sayının yeni baskılarının yapılacağını umut ediyoruz.

Hece'nin 2016 yılının Haziran ayında yayımlanacak özel sayısı: *Dijital/ Sayısal Kültür*'ü ele alacak.

Hece'nin 2017 Ocak Özel Sayısı ise Ahmet Haşim'e tahsis edildi.

Hece Yayınları 2015 yılında, mevcudu kalmayan kitapların yeni baskılarıyla ve ilk kez yayımlanan kitaplarıyla kitap sayısını 368'e çıkardı.

Hece Yayınları 2016 yılında yepyeni şiir, öykü, roman, düşünce kitaplarıyla önemli çevirilerle kitap yayımlamaya devam edecek.

Hece Yayınları'nın yeni kitaplarında, Hece'nin, Heceöykü'nün yeni sayılarında buluşmak umuduyla...

İKİNCİ BASKI VESİLESİYLE...

Bilgemiz için gösterilen olağanüstü teveccüh Özel Sayımızın kısa sürede tükenmesini sağladı ve ikinci baskının yapılması bizler için elzem oldu.

İlk baskımızın biraz aceleye gelmiş yönleri bulunduğu bizlerce malum, siz okuyucularımızdan gelen yazılı ve sözlü tepkilerle de tescilli. Bundan dolayı yirminci asrın ikinci yarısına önce inanç ve düşünce mücadelesi, ardından da bir milletin varoluş savaşında önderlik etmesiyle mührünü vurmuş olan **Bilgemiz Aliya İzzetbegoviç**'e yaraşır bir özel sayının oluşabilmesi için ikinci baskıda daha titiz olmaya gayret ettik.

Bu manada Dergimizde yer alan yazılar, baştan sona özenle okunmuş, özellikle tercüme metinlerde görülen anlama ve tashihi sorunları giderilmiştir.

İkinci olarak özel sayımızın ilk baskısına yetişemeyen bazı yazıları bu sayıya aldık. İkinci baskımız için zikre değer bir başka önemli cihet de Aliya İzzetbegoviç'in hayatının son demlerinde hastahane de kendisini ziyaret ettiği sırada ülkesini ve halkını emanet ettiği Cumhurbaşkanımızın özel sayımız için kaleme almış olduğu yazının varlığıdır. Bu değerli katkılarından ve ilgilerinden dolayı Sayın Cumhurbaşkanımıza teşekkür ediyoruz.

Ayrıca Aliya İzzetbegoviç'e ait yeni resimlerle görsel açıdan zenginleşen ikinci baskımızda yazıların yerleşiminde de küçük bazı değişikliklere gidilmiştir. Bazı yeni resimleri temin eden Halim Altunkal'a ve çaba gösteren arkadaşlarına yardımları için teşekkür ederiz.

Merhum Aliya İzzetbegoviç'in ülkemiz, İslam âlemi ve dünya halkları için önemine katkıda bulunduğu ve onun, mücadelesinin ve fikirlerinin anlaşılmasında önemli bir kilometre taşı teşkil ettiğine inandığımız özel sayımızın ikinci baskısının hayırlı ve bereketli olması dileğiyle...

Editörler

Materyalist Çağın Erdemli Ruhunu BİR 'BİLGE GEZEĞEN'İ ALİYA (1925-2003)

Hece Dergisininin 2016 yılının ilk özel sayısında **doğuşunun 90. yıl dönümü** anısına Avrupa coğrafyasından Bosna Hersekli ve Müslüman bir entelektüel olan, siyaset adamı, bir toplumun ve ülkenin lideri, çağımızın hürriyet sembolü ve bağımsızlık önderi Aliya İzzetbegoviç'i (1925-2003) ağırlıyoruz. Muhammed İkbâl'den (25. Sayı, 2013) sonra özel sayılarımız içinde ülkemiz dışından ama bize asla yabancı olmayan, hatta kendi aydın ve kültür adamlarımızdan biri olarak görece kadar yakın hissedip yer verdiğimiz, ağırladığımız ilk konuğumuzdur Aliya. Biri Doğunun hikmeti içinde yükselen yıldızı; diğeri ise Batının pozitivist ve materyalist yapısı içinde filizlenen ve büyüyen çınarı. Onun ve önderi olduğu cesur Bosna halkının niceliksel olarak nüfusuna (4 milyon civarı), cüssesine ve sahip oldukları imkânların yetersizliğine ve tüm bu eksiklik ve yoksulluklara karşı yaptıklarına bakıldığında; sadece yaşanan yüzyılla sınırlı kalmayacak ölçüde büyük bir varoluş ve kahramanlık mücadelesi verdiklerini, adil olmayan savaşta en zor şartlara rağmen savaşın da bir ahlâk ve namusunun olduğunu tüm yerel ve küresel güçlere karşı haykıran bir destan yazdığını söyleyebiliriz.

Onunki bir çağa uzanan hayatının münbit ama bir o kadar da elemli, hürriyetin hep kıyısında hayata tutunan, tutundukça direnen; bazen romantik çoğu zaman gerçek ve dramatik bir hayat. Türkiyeliler aydınlar İmparatorluktan kopuşu, Balkanlardan, Ortadoğudan ve Kafkaslardan ayrılışı Cumhuriyetle yaşarken; O Sırp, Hırvat ve sosyalizm pençesinde esareti yaşamaktaydı. Vatanında paryalaştırmaya karşı özgür düşünebilme, özgür olabilme ve özgür yaşamının mücadelesini vermekteydi.

O kendisini "*Avrupalı bir Müslüman*" olarak tanımlıyordu. Onu Avrupalılardan ayıran ve değerli kılan nitelik ise sahip olduğu inancı ve samimiyetiydi. Ancak bu kimliğiyle rahat ayakkabılar içindeki gibi kendisini rahat hissedebileceğini belirtiyordu. Diğeri tüm kimlikler ona dar ya da bol geliyor, uymuyordu. Kimlik dediğin etnik yapısını, cinsiyetini ve rengini değil önce

varoluşunu, hakikati kavramalıydı. Hiçbir kompleks duymadan “*Dini açıdan Doğulu, eğitim bakımından Batılıyız. Kalben bir dünyaya, aklen diğerine ait bulunuyoruz.*” diyordu. Onun yolculuğu bir hakikat yolcuğudur ve aslında bu âlemi de aşan bir seferdir.

20. yüzyıl, dünya çapında çok önemli önderleri/liderleri, bilim adamlarını, entelektüelleri, ideologları, komutanları, din adamlarını, özgürlük savaşçıları, karizmatik insanları ağırladı ve onlara tanıklık etti. Devlet başkanı olarak ön plana çıkan liderler; T. R. Wilson (1856-1924), V. Lenin (1870-1924), W. Churchill (1874-1965), M. Kemal (1881-1938), J. Stalin (1881-1953), A. Hitler (1889-1945), Mao Z. (1893-1976) ve J. Kennedy (1917-1963), İ. Humeyni (1902-1989), T. Özal (1927-1993), N. Erbakan (1926-2011) şeklinde sıralanabilir. Bilim, kültür adamı ve entelektüel olarak M. Âkif Ersoy (1873-1936), M. İkbâl (1873-1938), Saidi Nursi (1878-1960), R. Guénon (1886-1951), M. Heidegger (1889-1976), T. W. Adorno (1903-1969), N. Fazıl Kısakürek (1904-1983), M. bin-Nebi (1905-1973), A. Şeriatî (1933-1977), J. P. Sartre (1905-1980), Seyyid Kutub (1906-1966), R. Garaudy (1913-2012), A. Camus (1913-1960), E. Said (1935-2003), M. Foucault (1926-1984), J. Habermas (1929-) ve N. Chomsky (1953-) vb. sayılabilir. 20. yüzyılda sömürüye, adaletsizliğe ve düzene/sisteme karşı Ömer Muhtar (1858-1931), M. Gandi (1869-1948), N. Mandela (1918-2013), Malcom X (1925-1965) ve M. Luther King (1929-1968), C. Dudayev (1944 -1996), gibi halkın önderleri ve özgürlük için mücadele eden insanları anabiliriz. Tüm bu isimlerden hem entelektüel vasfı, hem özgürlük savaşçısı, hem komutan, hem siyaset adamı ve devlet başkanı olarak bütün özellikleri kendisinde toplamış önder neredeyse yok gibidir. Kültür ve aydın yönü zayıf, askeri ve ekonomi vasfı ön planda olan siyasetçiler ve komutanlar var. Siyaset yönü olmayan ya da zayıf olan entelektüeller de var. Fakat üçüncü kümede yer alanlar ise halkın yanında yer alan ve onlar için onlarla birlikte mücadele eden hatta hayatını adayan sorumluluk sahibi önderlere çok rastlanmamaktadır. Son küme de dâhil bütün bu vasıfları kendinde toplayan isim, hiç şüphesiz Aliya İzzetbegoviç'tir. Bu nedenle yukarıda yer alan bazı isimlerin karizması kendi ülkesiyle sınırlıdır, bazılarının kendi bölgesiyle sınırlıdır, bazıları ise tüm çağı kuşatan bir özelliğe, bir karizmaya sahiptir. İşte Aliya bütün yoksunluk ve yoksulluk içinde, mütevazı hâliyle, fazilet ve erdemleriyle bu karizmatik liderlerin başında yer alır.

Geçmiş yüzyılımızda belki bu önderler arasında kaderi birbirine benzeyen iki isim öne çıkmaktadır, Mandela ve Aliya. Her ikisinin ortak yönü, halkın bağımsızlığı için mücadele edip hapiste yatmalarındır. Hapishane sonrası hürriyetlerine kavuştuktan sonraki ilk seçimde, halkın teveccühü-

nü kazanarak *seçimle* ülkelerinin devlet başkanlığına gelmeleridir. Ama Aliya'yı Mandela'dan ayıran farklı bir özelliği, Aliya sadece mücadele ederek özgürlüğüne kavuşmadı, aynı zamanda yeni bir devletin kuruculuğunu da yaptı hatta yok olma sınırındaki bir halkın küresel bir oldu bittiye meydan vermeden özgür ve yeni devlete sahip bir toplum olmalarını sağladı. En önemlisi bu bilge adam, savaşta bir komutan olarak da mücadele etmek durumunda kaldı. Ayrıca Platona nazire yapar gibi 20. yüzyılda vicdan ve ahlâk sahibi erdemli bir entelektüelin ve daha önce hiçbir devlet deneyimi olmayan

Çizgi: Uğur Polat

bir aydının devlet yönetimini kendisine hayranlık duyulacak kadar başarıyla yerine getirmesi. Kaderi ona daha fazla sorumluluk vererek tekrar tekrar denedi. Bu nedenle Aliya, bütün benzer liderler arasında da benzemeyen vasıflarıyla yakın tarihimizin en büyük dünya liderleri arasında farklı bir yere sahiptir. Ve yine o, İğman Dağının eteklerinden, küçük kulübesinden büyük âlemi hikmetle seyretme becerisini gösteren bir Bilgedir.

Aliya'nın bu başarısını ve biricikliğini, başka açılardan da değerlendirmek mümkündür. Aliya'yı Aliya yapan, otorite ya da iradeler karşısındaki duruşudur. *Bireysel irade, toplumsal irade, merkezî irade ve küresel irade* olmak üzere tüm bu dört iradeye karşı gösterdiği birbiriyle çelişmeyen tam aksine her tavrında bu tutarlılığı pekiştiren bir duruşu ve tutumu vardır.

Bireysel irade ekseninde Aliya; ülkesini, devletini kurmadan kendini kuran adamdır. Çok erken yaşlarda araştırarak Batılı filozof ve kültür adamlarıyla tanışır, 17-18 yaşlarında kendi iç âleminde med-ceziri yaşar ve içinde bulunduğu hâkim ideoloji olan sosyalist ve komünist fikirlerden etkilenir, fakat kısa bir süre sonra kendini toparlar ve İslam'ı tafsilatlı bir şekilde araştırmaya başlar. Genç yaşında mahkûm olması onu bu bilgisel arayışlarından alıkomaz, aksine daha da ivme kazandırır ve böylece bireysel iradesini en zor şartlarda sınar ve geliştirir.

Aliya'nın geri kalan üç irade içinden en fazla önem verdiği *toplumsal irade ya da halkın iradesidir*. Hangi şartta olursa olsun en güçlü otoritelere karşı bile göstermediği saygıyı halkından esirgemez. Bir taraftan savaş devam ederken 12 Ocak 1994 tarihinde kurucusu olduğu SDA parti yönetimine şöyle hitap eder: *"Halktan biri olmak için elinizden geleni yapın. Halkımız bazı şeylerden hoşlanır, bazı şeylerden hoşlanmaz. İnsanlar neden hoşlanıyorsa siz de ondan hoşlanın, neden hoşlanmıyorlarsa ondan hoşlanmayın. Halkınıza benzemekten utanmayın. Onlar cesur, zeki ve şereflidir. Bazı hatalara yol açsa bile onlara benzemekten kaçınmayın."* Bu yaklaşımıydı onu Boşnak, Sırp ve Hırvatlardan oluşan Bosna Hersek devletinin ilk Cumhurbaşkanı yapan şey. Bu duyarlılığa, birçok komünist ve kapitalist önderde rastlanamaz. Hatta çoğu zaman onların tam tersine özgürlük adına halkın değerlerine ve özgürlüklerine karşı koyan ve savaşan bir anlayışları söz konusudur.

Korkuyu yenen bir liderdi, hatta diriyken ölümü mezara defnetmiş bir hâli vardı. Yeryüzündeki otoritelere karşı güçlü bir iradesi söz konusuydu. Bundan dolayı dört milyon civarında bir nüfusa sahip devletin önderi olarak Aliya, toplumsal iradenin yanında durup *yerel ve küresel iradeye* karşı meydan okuyan çağımızın önemli ve bağımsız liderlerinden biridir. Onun toplum gibi dikkate aldığı bir başka güçlü irade daha vardı; o da yaratıcının *Mutlak İradesidir*. Yaşadığı bütün zalimane tutumlara karşı sabır ve cesaretin kaynağı O'ydu. Çünkü o *"Allah yoksa özgürlük de yok"* diyebilecek kadar inanan ve ancak bu şekilde insanın hakiki özgürlüğe kavuşacağını düşünen biridir. Tıpkı A. De Tocqueville (1805-1856) gibi *"özgürlük demek keyfilik değildir"* der fakat buna ontolojik bir sorumlulukta katar. Sorumluluk hissetmeyen özgürlük, insanı nihilizme ve anarşizme götürür.

Onun yayınlamış olduğu kitap ve makalelerine bakıldığında Pakistanlı Fazlurrahman'ın (1919-1988) İslami yaklaşımından, ayrıca Mısır'da Müslüman Kardeşler hareketinden düşünsel olarak; İran Devriminden ise fikirlerinden ziyade mücadele azminden etkilendiği söylenebilir. Günümüzden geriye doğru Türk aydınları ekseninde Aliya'ya bakıldığında ise 1980'ler ve özellikle 1990'lı yıllardan sonra, daha çokta savaşla birlikte Türkiye'de adı duyulmaya ve konuşulmaya başlandığı görülür. Türk aydınları karşısında onların fikirlerinden etkilenmekten çok onların fikirlerini etkilemeye başladığı ve etkilediği görülecektir. Aliya sayesinde artık Türkiye'deki Müslüman aydınlar, doğusundan ve güneyinden ziyade batısındaki bu modern Müslüman mütefekiri izlemeye başlamışlardır. Benzer şekilde ülkemizde batı dünyasına içten özeleştiri getiren batılı Müslüman olmayan aydınların yanında içlerinden biri

olarak Aliya, kendine güvenen yeni ve farklı bir referans alanı açmış oldu. Aliya'nın da etkisiyle modern zamanlarda da asıl referansın Batı düşüncesi değil, kendi öz kaynaklarımızdan hareketle neşvü nema bulacak çalışmalar görme gücü ve güveni ortaya çıkmaya başladı. Ama Türkiye'de dikkat çeken ilginç ve bir o kadar da şaşırtıcı durum, sol entelektüellerin özgürlük için mücadele veren ve sonunda bağımsızlıklarını ilan eden Bosna halkı ve onun "bilge kral"ı karşısındaki suskunluklarıdır. Savaş sırasında kısmen bu duyarlılık bazı sol aydınlar için söylenemeyebilir. Bu ilgisizliğin nedenlerinden biri, onun tutarlı ve güçlü bir şekilde komünizmi, sosyalizmi, milliyetçiliği kısaca ideolojileri boşa çıkaran bir Müslüman aydın olmasıdır denilebilir. Bir başka önemli neden ise Yugoslavya komünizmine karşı eleştirisi, hatta onunla ve ondan arta kalanlarla hayatı boyunca savaşmak durumunda kalmasıdır.

Son olarak bu sayının ortaya çıkmasında emeği geçen ve katkı verenleri burada özellikle anmak istiyoruz. Aliya İzzetbegoviç özel sayısının hazırlıkları yaklaşık altı ay sürmüştür. Akademisyen, edebiyatçı, sanatçı, yazar, politikacı, öğrenci gibi çok farklı meslekten ve farklı ülkelerden insanlarla görüşülmüş ve katkıları istenmiştir. İlk arandığında kendisinin çok yoğun olduğunu katkı veremeyeceklerini söyleyen birçok kişi, bu özel sayının Aliya İzzetbegoviç için çıkarılacağını belirtince kararlarını gönüllü olarak değiştirmişlerdir. Aliya için gösterilen bu duyarlılık çok anlamlıydı. Katkı veren tüm yazarlarımıza teşekkür ediyoruz.

Sadece bu sayı için Ömer Faruk ERGEZEN'in teşviki ve cesaretlendirmesiyle editörlerimizden ve aynı zamanda Yunus Emre Vakfı Balkan Ülkeleri Koordinatörü Boşnak kökenli Rahman ÂDEMİ ile birlikte röportaj yapmak, dergiye veri ve belge sağlamak için Aliya ile bizzat yaşamış veya Bosna Savaşına katılmış ya da yerinde şahit olmuş insanlara ulaşmak amacıyla 28-31 Ekim 2015 tarihinde dört günlük bir çalışma için Saraybosna'ya gidilmiş ve burada Aliya'nın ailesinden, hapishane arkadaşlarından, savaş sırasında çalıştığı komutanlarından, askerlerden, başkan yardımcılarında ve korumalarından oluşan 15 kişiyle yüz yüze mülakatlar yapılmıştır. Öncelikle konuşmalarında yaşadıkları hatıraları bizlere anlatan Aliya'nın dostlarına, ailesine ve sevenlerine teşekkür ediyoruz. Saraybosna'da bu röportajlar için randevu ayarlayan ve mekânında bizleri ağırlayan Yunus Emre Enstitüsü Bosna Hersek Müdürü Mehmet Akif YAMAN'a çok teşekkür ediyoruz. Ayrıca Aliya İzzetbegoviç Müze Müdürü Adnan Jiško'ya (Žiško) da verdiği fotoğraf ve dokümanlardan dolayı teşekkür ederiz.

Gelen yazıların ve makalelerin yaklaşık on kadarı başta Bosna-Hersek, Makedonya, İngiltere, Fas, Sudan, Mısır ve İran olmak üzere yurtdışından

HECE

temin edilmiştir. Özellikle Makedonya'dan gönderilen yazılardan dolayı Adnan İSMAILİ hocaya; Fas, Sudan ve Mısır'dan gönderilen yazılardan dolayı da Yunus Emre Enstitüsü Asya ve Afrika Koordinatörü ve bu sayının editörlerinden olan Mustafa BALCI'ya özel katkılarından dolayı teşekkür ederiz. İSMAILİ hocala yüzyüze tanışmamıza vesile olan TİKA Başkan Yardımcısı ALİ MASKAN'ı da anıyor ve teşekkür ediyoruz.

Arapça'dan çeviri yapan Cengiz EROĞLU'na, Şükran YILMAZ'a, Elvan Büşra YENİGÜN'e ve Abdullah BALLI'ya; Boşnakçadan çevirileri yapan Cenana BRAÇKOVİÇ'e (Dzenana Brackoviç), Arnavutçadan çeviri yapan Ercan MUHARREMİ'ye teşekkür ediyoruz. Aliya'nın mektuplarını İngilizceden çeviren Buğra KOCAMUSAOĞLU'na, Aliya'nın Türkçe yayınlanmış kaynakçasını hazırlayan Yusuf Turan GÜNAYDIN ve Selma GÜNAYDIN'a da teşekkür ederiz.

Değerli çizer ve Aliya dostu Necdet KONAK'ın ailesine katkılarından dolayı teşekkür ediyor, kendisini rahmetle anıyoruz. Bu sayı için Aliya'nın portresiyle ilgili çiziminden dolayı Uğur POLAT'a da teşekkür ediyoruz.

Bu sayıda Aliya'ya ait ilk kez yayınlanan orijinal mektuplar ve resimler göreceksiniz: Cumhurbaşkanlığı sırasında Aliya'nın Turgut Özal'a gönderdiği iki mektuba yer veriyoruz. Bu mektupların ve bazı resimlerin teminiyle bizzat ilgilenen Celil GÜNGÖR'e ve yıllar sonra arayıp bulduğu Aliya ile ilgili yaşadığı bir anı ve fotoğrafını paylaşan köşkün kahvecisi Adnan KAYA'ya da teşekkür ederiz.

Son olarak Hece'nin Genel Yayın Yönetmeni değerli büyüğümüz Rasim ÖZDENÖREN'e, bu sayı için imkânlarını seferber eden yayın sahibi Ö. Faruk ERGEZEN'e, özellikle yurtdışı çalışmalarımızda rehberlik eden Rahman ÂDEMİ'ye, bazı okumalarda yardımcı olan Cevat ÖZYURT'a ve bütün yazı, fotoğraf ve dokümanları titizlikle okuyan, inceleyen ve derginin bu niteliğe ve hacme gelmesine katkı veren Ali Ulvi TEMEL'e bu kış mevsiminde sıcak bir selam ile teşekkür ediyoruz.

Editörler adına Mustafa ORÇAN

Recep Tayyip Erdoğan*

BOSNA'YI TÜRKİYE'YE EMANET EDEN BİLGE LİDER

Merhum İzzetbegoviç'le, son olarak, vefatından kısa süre önce bir araya gelme imkanı bulmuştum. Avrupa'daki bir programdan Türkiye'ye dönerken, Saraybosna'ya inmiş, sağlık durumu ağırlaşan Bilge Lider'i tedavi gördüğü hastanede ziyaret etmiştim. Kendisi bu sohbetimizde ellerimi tutarak, bana önce "dualarımız sizinle" dedi, arkasından da şu vasiyette bulundu: "Bosna'mı koruyun, Bosna'ma sahip çıkın, o size emanet."

Aliya vefat ettiğinde, ben Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'teydim. Daha sonra kendisini de kaybettiğimiz büyük yazar Cengiz Aytmatov'la, Aliya'nın anısı üzerinden, müşterek rüyalarımızla ilgili coşkulu bir sohbet gerçekleştirmiştik. Merhum Aliya'nın vasiyetini yerine getirmek için bugüne kadar tüm gücümle çalıştım, çalışmaya devam ediyorum.

Aliya İzzetbegoviç, İslam coğrafyasının herhangi bir köşesinde ortaya çıkmış, herhangi bir siyasi lider değildir. Her şeyden önce, onun yaşadığı yer, geçtiğimiz yüzyılın en zor, en sıkıntılı, en acılı coğrafyalarından biridir. Aliya, fikri gelişimini, siyasi çizgisini ve liderlik konumunu, işte bu sıkıntılı coğrafyada, savaşların, katliamların, etnik ve dini gerilimlerin içinde yoğun olarak zirveye çıkarmıştır.

Halkıyla birlikte yaşadığı acılara rağmen Aliya, "Geleceğimizi geçmişimizde aramayacağız, kin ve intikam peşinde koşmayacağız" diyebilecek kadar kendinden, inancından ve toplumundan emin bir liderdir. Aliya, sadece kendinden emin değil, aynı zamanda gerçekçi bir liderdi. Bu sebeple, ülkedeki iç savaşı bitirecek Dayton Anlaşması yüzünden eleştirildiğinde, "Dayton acı bir ilaçtı, ama barışa doğru atılmış bir adım olarak, o acı ilacın içilmesi gerekiyordu" diyebilmiştir.

Bununla birlikte, Bosna Savaşı'nın her aşaması, ama özellikle Srebrenitza Katliamı, Aliya'nın gönül dünyasında, son nefesine kadar kanayan yaralar açmıştır. Hasta yatağında kendisini ziyaret eden Srebrenitza annelerine, "Çok uğraştım ama gücüm zalim ve hainlere yetmedi. O gece ellerimi Allah'a kaldırıp şehitlerimize dua ettim, size de sabır vermesi için yalvardım.

* 12. Türkiye Cumhurbaşkanı.